Fotograaf Bern. F. Eilers

Lodewijk van Duuren

In 2010 publiceerde Hans Muller een bijna volledig overzicht van alle Amsterdamse kaarten van fotograaf Bern. F. Eilers. Dit artikel bouwt voort op dit overzicht, met meer informatie over de fotograaf en de series.

Prentbriefkaart met ongedeelde adreszijde. Geen fotograaf vermeld. Poststempel 1907.

Biografie

Bernardus Fredericus Aloysius (Bernard) Eilers is geboren in Amsterdam op 24 april 1878. Met Adriaan Boer en Henri Berssenbrugge, is hij de toon aangevende fotograaf van de eerste helft van de twintigste eeuw. Gedurende vele jaren was hij bij de firma L van Leer Co. werkzaam, eerst als lithograaf, later als reproductie fotograaf en teekenaar. Van 1904 tot 1905 was hij de hoofd van de fotografische- en tekenafdeling van der firma Dirk Schnabel, om alsdan naar de de firma Gebrs Klingspor te Offenbach a M. te trekken, waar de inrichting der chemigrafie met de foto-ateliers door Eilers zijn ontworpen en onder zijne leiding uitgevoerd Sinds 1907 is Eilers firmant der reproductie-inrichting Eilers & Wolf. In juni 1911 sluit hij het bedrijf Eilers & Wolf en opent aan de Amstelveenseweg een inrichting voor Artistieke Lichtbeeldkunst. Voor het eerst verschijnen van hem in dit jaar foto's in de geïllustreerde pers.

Hij was ook een pionier op het terrein van de ontwikkeling van de kleurenfotografie. Hij was een bewonderaar van Adolf Miethe , hoogleraar aan de Technische Hochschule in Berlin, die zich ook heeft bezig gehouden met kleurenfotografie. Rond 1935 slaagt Eilers erin kleurenafdrukken te maken die in kwaliteit elke concurrentie overtroffen. Hij gebruikt daarvoor een Jospé drie-in-één-camera van Jospé. Met zijn lithografische en fotochemische ervaring perfectioneert hij de driekleurenfotografie. Het door hem ontwikkelde procedé doopt hij 'Foto-chroma Eilers'. Hij is echter

ingehaald door grote foto-industrieën, zoals Kodak en Agfa, die korte tijd later kleurenfilmpjes op de markt brachten. Bernard F. Eilers is overlijdt op 26 april 1951 te Amsterdam.

Er zijn zeven series prentbriefkaarten te onderscheiden, die hieronder in chronologische volgorde staan.

I. Stilleven in kleur

Een prentbriefkaart met een stilleven van een gemberpot, judaspenning, fruit en een vaas met bloemen, verbleef lange tijd als een foto van een anonieme fotograaf in mijn collectie. Tot ik een boek over Bern. F. Eilers kocht, waarin de kleurenfoto was afgebeeld. In de noten van het boek wordt verwezen naar een afbeelding in het tijdschritf Lux uit 1908. De toelichting vermeldt dat het om een drie-kleuren autotypie gaat van Eilers en Wolf uit Amsterdam. De plaat is gedrukt door Gebr. Binger in Amsterdam. De autochrome prentbriefkaart is echter ouder, het poststempel is van 17 december 1907.

Afbeelding in het fototijdschrift Lux in 1908. Foto van Bern. F. Eilers

Merkwaardig is dat de prentbriefkaart een ongedeelde adreszijde en dus op grond daarvan te dateren is van ca. 1900-1905. Op 7 januari 1907 richt Bernard Eilers samen met Maurits J. Wolf de firma Eilers & Wolf in Amsterdam op. In 1907 slaagt Eilers erin om voor het eerst een goed cliché te maken van een autochroom, een nieuw procedé voor kleurenfotografie. Mijn conclusie is, dat deze prentbriefkaart te dateren is in 1907, maar dat er een ouder type adreszijde is gebruikt.

II. Hollandsche kunstenaars Serie I.

In 1920 gaf de Nederlandsche Uitgevers Mij. in Den Haag een serie kaarten uit met de titel Hollandsche kunstenaars. Het zijn portretten van Nederlandse toneelspelers van diverse Nederlandse fotografen. Een portret van Jan Musch van de fotograaf Bern. F. Eilers, een portret van Eduard Verkade van de fotograaf Henri Berssenbrugge en een foto van Willem Cornelis Royaards van de fotograaf Merkelbach.

Toneelspeler Jan Musch. Uitgave Nederlandsche Uitgevers Mij.

III. Weenenk en Snel

Titel van de serie van Weenenk & snel is “Stemmingsbeelden van Amsterdam”, ze zijn verschenen omstreeks 1923. De serie is door mij beschouwd als een serie met twee drukgangen. De ene met nummer 22-5472 en de andere met nummer 24-6633. Er zijn namelijk twee kaarten bekend die zowel met het ene als met het andere nummer voorkomen (Winterbrug en Damrak bij fijne mist). De serie bestaat uit twaalf kaarten uitgevoerd in koperdiepdruk op geschept papier. Van Veen (2003) heeft het over twee series, bestaande uit ieder twaalf kaarten. Het kan zijn dat er nog 12 kaarten ontbreken, maar mogelijk gaat het om een serie die in 1922 is gedrukt en uitgegeven en in 1924 is herdrukt.

Brug aan de Heerengracht. Weenenk & Snel

Tabel 1. Weenenk & Snel. Stemmingsbeelden van Amsterdam

Titel beeldzijde	**Titel adreszijde** (zonder "Amsterdam –")	**Positie**
Gracht in wintertooi	Prinsengracht	V
Montelbaanstoren	Montelbaanstoren	V
Zon, bij optrekkende mist	Leidsche Plein	H
Aan 't oude viaduct	Viaduct (Oostzijde C.S.)	H
Avond in 't Vondelpark	Vondelpark in winternacht	H
Damrak bij fijne mist	Damrak	H
Grachtbocht in winter	Heerengracht	H
Ontwaken der stad	Viaduct Prinshendrikkade	H
Reguliersgracht	Reguliersgracht	H
Vroeg in den ochtend	Damrak - Aapjeskoets	H
Winterbrug	Brug aan de Heerengracht	H
Zondagochtend	Singel	H

IV. Uitgave in eigen beheer

In 1924 gaf Eilers een serie kaarten in eigen beheer uit met de titel: Eilers'Artistieke Series. De serie bestaat uit 12 kaarten. De foto's zijn gedrukt op handgeschept papier met een ruwe zogenaamde bütenrand. Op de onderste witte rand staat links een titel die soms een sfeer weergeeft, maar op de adreszijde staat een titel die meet feitelijk is. Bijvoorbeeld "Brugromantiek" op de beeldzijde en Amsterdam – Brouwersgracht op de adreszijde. De afmeting van de kaart is circa 143 x 90 mm.

Brouwersgracht met brug Korte Prinsengracht. Uitgave Bern. Eilers.

Tabel 2. In eigen beheer uitgegeven kaartem

Titel beeldzijde	**Titel adreszijde** (zonder "Amsterdam –")	**Positie**	**Noot**
Oudekerksplein	Oudekerksplein	V	
't Kolkje in winter	Oudezijds Voorburgwal	V	
Als 't wintert	Brouwersgracht met brug Korte Prinsengracht	H	
Begijnenhof bij nacht	Begijnenhof aan 't Spui	H	1)
Bij het Oudekerksplein	Aan het Oudekerksplein	H	
Brugromantiek	Brouwersgracht	H	
Binnenamstel	Binnenamstel	H	
Een februaridag	Singel	H	
Een grachtje om	[weesmeisjes]	H	2)
De Heerengracht	Heerengracht	H	
Rondom de Koepelkerk	Stroomarkt en Kattegat	H	
Singel in winter	Singel	H	
Noten			
1) Indentiek aan Begijnenhof bij nacht in Serie B 2) Spiegelbeeld van Weesmeisjes in Serie A; adreszijde onbekend.			

V. Uitgeverij Kosmos Serie A en B

In het jaar van de Olympische spelen 1928 gaf de uitgeverij Kosmos een boekje uit met de titel: Typisch Holland Camerawerk van Bern. F. Eilers. In dat zelfde jaar gaven zij twee series (A en B) uit met foto van Amsterdam van Bernard Eilers. Iedere serie bevat 10 kaarten.

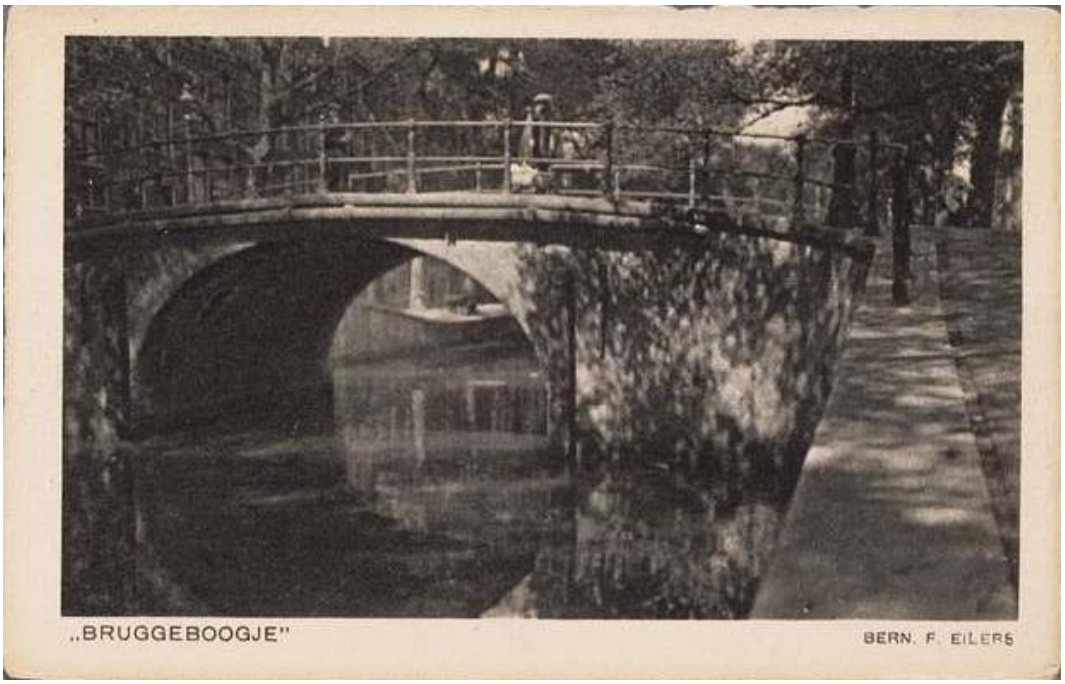

Reguliersgracht. Serie B Kosmos uitgeverij

Tabel 3. Serie A en B van Uitgever Kosmos in Amsterdam

Serie	Titel beeldzijde	Titel adreszijde	Pos.
A	Venetie van het Noorden	Prins Hendrikkade	V
A	Als een wig in ‘t stadsbeeld	Spiegelgracht-Weteringdwarsstraat	H
A	Als ‘t dooit	Brouwersgracht hoek Korte Prinsengracht	H
A	Grachtbocht	Heerengracht	H
A	Oude gevels in zonnekoestering	Oudezijds Achterburgwal	H
A	IJs ruimen	Binnen Amstel	H
A	Nog van weleer	Staalstraat hoek Groenburgwal	H
A	Waar we nog stil langs gaan	Reguliersgracht	H
A	Wat de gracht siert	Singel	H
A	Weesmeisjes	Singel	H
B	Begijnenhof bij nacht	Begijnenhof aan ‘t Spui	H
B	Bruggeboogje	Reguliersgracht	H
B	Een rustig grachtje	Raamgracht	H
B	In ’t fijne ochtendlicht	Rozengracht	H
B	Om de Oude Kerk	Oudekerksplein	H
B	Romantisch grachtje	Groenburgwal	H
B	’s Winters namiddag	Singel	H
B	Uit Breitner’s tijd	Heerengracht hoek Leidschegracht	H
B	Waar de Amstel binnenkomt	Binnen-Amstel	H
B	Zon in de steeg	Smaksteeg	H

Door de Uitgevers Mij. „Kosmos te Amsterdam is uitgegeven een album „Typisch Holland", een pracht-verzameling van Hollandsche stads- en water-gezichten, waarin de kunst-fotograaf Bern. F. Eilers wel een volmaaktheid op foto-technisch gebied laat zien. Dezelfde Mij. gaf ook een tweetal nieuwe series fotogravures op gestreept karton uit, als prentbriefkaarten van Amsterdamsche stadsgezichten.

Krantenartikel over de uitgave van de series van Uitgevers Mij. Kosmos te Amsterdam.

VI. Philips Bedrijfsgebouwen

In 1929 krijgt Eilers van Philips de opdracht een reeks foto's te maken van de bedrijfspanden van Philips in Eindhoven. De kaarten zijn uitgevoerd in koperdiepdruk, met op de witte rand de tekst: **PHILIPS** EINDHOVEN (HOLLAND). Het zijn sepiakleurige kaarten en het formaat is 151 x 105 mm. De foto's hebben geen titels. De serie bestaat uit 10 kaarten.

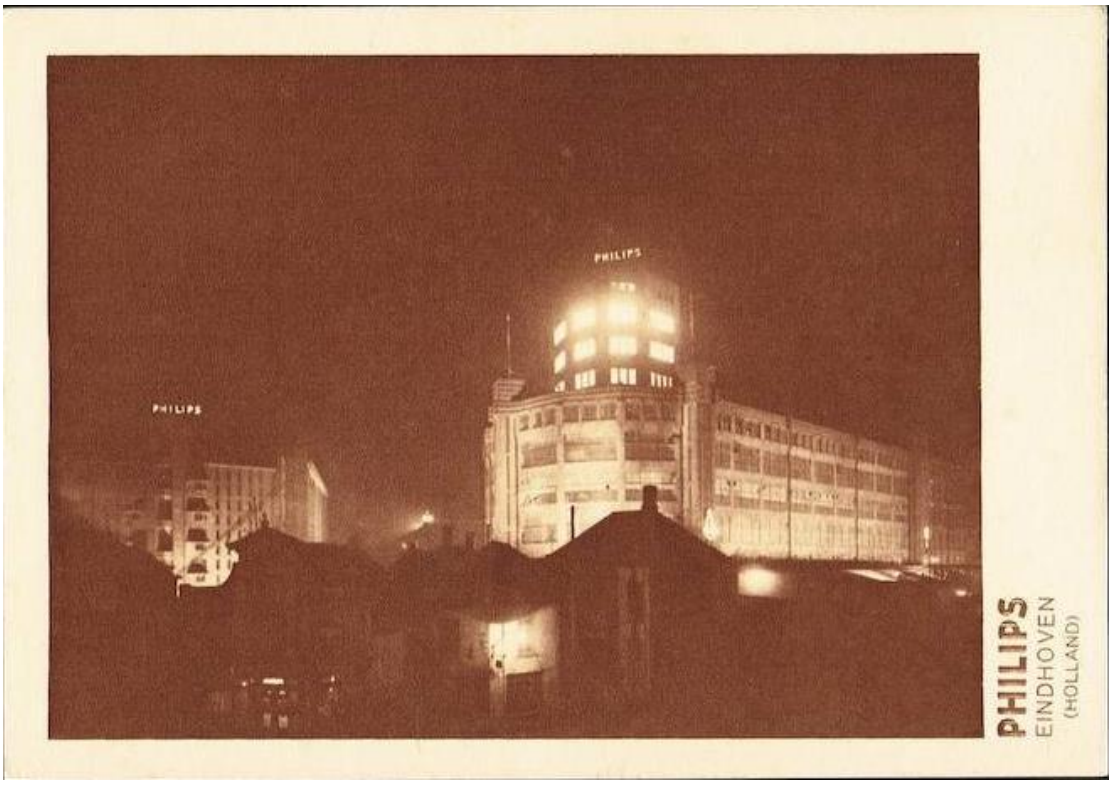

Philips hoofdgebouw met

Tabel 4. Serie bedrijfsfoto's van Philips in Eindhoven

Beschrijving	Positie
Doorkijkje tussen twee gebouwen met auto	H
Bedrijfspand in aanbouw met paard en wagen	H
Bedrijfspand in aanbouw met twee liften en een leiding op de voorgrond	H
Gebouw in de sneeuw, rokende schoorsteen	H
Gebouwen met twee rokende schoorstenen	H
Verlicht hoofdgebouw	H

Verlicht gebouw in footlight	H
Pand in aanbouw met houten steiger en lift	V
Gebouw in de sneeuw, paard en wagen	V
Paard met beladen kar voor een gebouw	V

Kunstkaarten

De reproductiefotografie tenslotte, omvatte naast het documenteren van kunstcollecties voor Amsterdamse kunsthandelaren en verzamelaars ook de opdracht van het Rijksmuseum om De Nachtwacht van Rembrandt te fotograferen. Deze tak van vakfotografie vormde een belangrijke inkomstenbron voor Eilers.

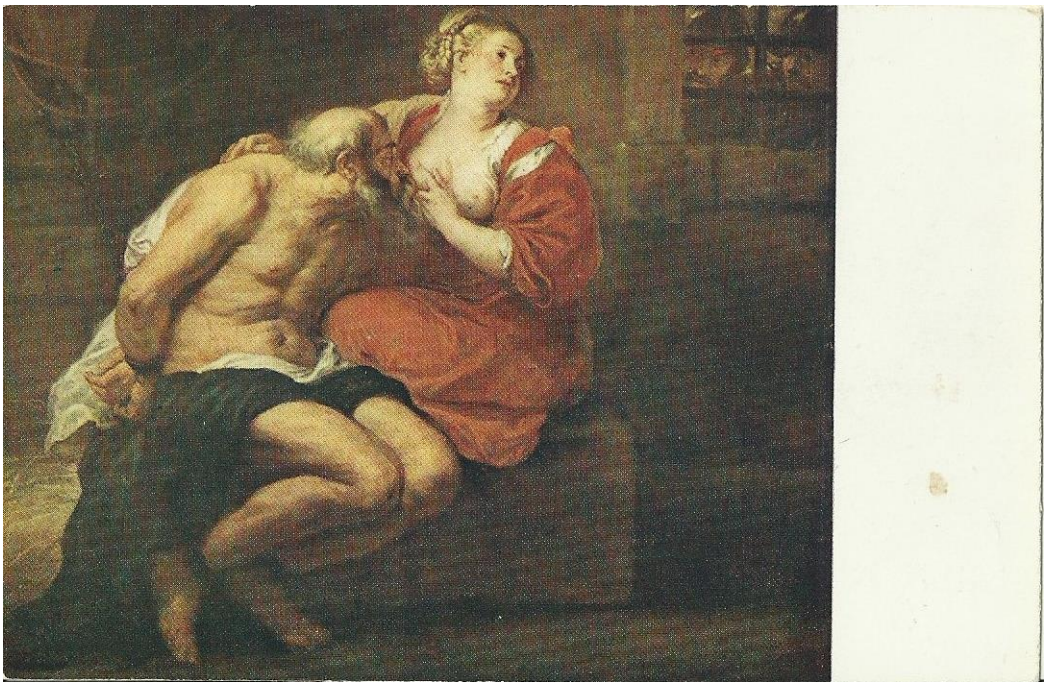

Rijksmuseum. Cimon en Pera van Rubens. Uitgever J. Vlieger, Amsterdam.

Bernard Eilers levert samen met H. Berssenbrugge in 1917 foto's voor een kalender Nederlandsche schilderkunst van de uitgever J. Philip Kruseman. Het is goed mogelijk dat zijn foto's ook gebruikt zijn voor prentbriefkaarten. Twee foto's van kunstwerken uit het Rijksmuseum zijn in het boek van Van Veen (2003) afgebeeld: De Nachtwacht van Rembrandt en Cimon en Pera van de schilder Rubens. Het blijft echter vrijwel onmogelijk om een afbeelding van een kunstwerk op prentbriefkaart als een foto van Eilers te herkennen.

Art Unlimited

Naast de bovenstaande series die nog tijdens het leven van Eilers verschijnen, is er ook een serie kaarten verschenen van de uitgever Art Unlimited in Amsterdam, die in 1981 is opgericht.
Het zijn stadsgezichten van Amsterdam, architectuurfoto's en foto's die verschenen in het blad Wendingen.

Bewerkte tolhoren (Trochus niloticus Linnaeus). Foto van Eilers, clichenummer 2185. Bij Art Unlimited spiegelbeeldig.

Tabel 5. Prentbriefkaarten van Art Unlimited in Amsterdam. Titels zoals op de website.

Nr.	Titel	Typering
B 2448	Park Meerwijk (Bergen N.H.)	Architectuur
B 2449	Park Meerwijk (Bergen N.H.)	Architectuur
B 2450	Park Meerwijk (Bergen N.H.)	Architectuur
B 2451	Park Meerwijk (Bergen N.H.)	Architectuur
B 2452	Park Meerwijk (Bergen N.H.)	Architectuur
B 3058	Oudezijds Voorburgwal	Amsterdam
B 3059	Hoefsmid Brouwersgracht	Amsterdam
B 3060	Leidseplein Hirsch	Amsterdam
B 3061	Vondelpark	Amsterdam
B 3063	Aapjeskoetsier	Amsterdam
B 3064	Stromarkt?	Amsterdam
B 3065	Spui met auto's	Amsterdam
B 3066	Concours Hippique [Museumplein]	Amsterdam
B 3067	Venetie v.h. Noorden	Amsterdam
B 3068	Woonblok Eigen Haard	Architectuur
B 3069	Trochus Linnaeus	Wendingen
B 3070	Parallelaggregaat van kwarts	Wendingen
B 3071	Koninklijk Paleis	Amsterdam
B 3072	Aanbouw betonnen trap [stadion]	Architectuur
B 3073	Volksgebouw a.d. Brink	Architectuur
B 3074	Showroom Trompenburg	Amsterdam
B 3075	Etalage Gerzon's	Amsterdam
B 3076	Scheepvaarthuis	Architectuur
B 3077	Woonblok Dageraad	Architectuur

Bronnen

- Lodewijk van Duuren, 2017. Fotograaf Adriaan Boer. VDP-Magazine 131: 30-34.
- Lodewijk van Duuren, 2021. Fotograaf van de maand, november 2021: Schnabel. Blog website VDP 31/10/2021.
- Lodewijk van Duuren, 2022. Prof. Adolf Miethe, pionier in de kleurenfotografie. VDP-Magazine, 153: 20-21.
- Helmfried Luers, 2021. Jos-Pe Farbenphoto G.M.B.H. Hamburg. The Postcard Album Number 32: 8-10.
- Hans Muller, 2010. Artistieke prentbriefkaarten naar foto's van Bern. F. Eilers. VDP- Magazine Nr. 104: 12-13.
- Photographs By Bernard F Eilers. https://garystockbridge617.getarchive.net/amp/topics/photographs+by+bernard+f+eilers
- J.R.A. Schouten, 1908. Onze kunstfotografen (3) Bernard F. Eilers Amsterdam. Foto-tijdschrift LUX, jrg. 19: 101-104.
- Stadsarchief Amsterdam. Beeldbank.
- Anneke van Veen, 2003. Bernard F. Eilers 1878-1951. Focus Uitgeverij. 288 p.

Overige afbeeldingen

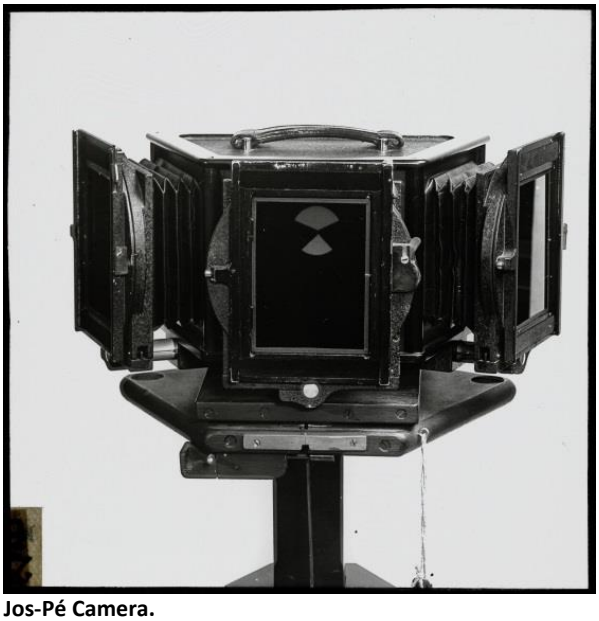

Jos-Pé Camera.

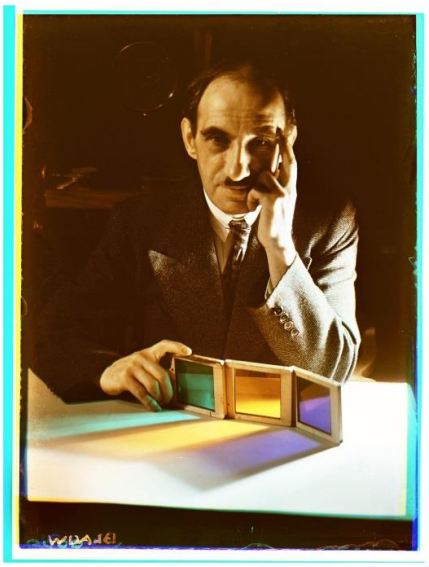

Portret Bern. F. Eilers met drie kleurfilters.

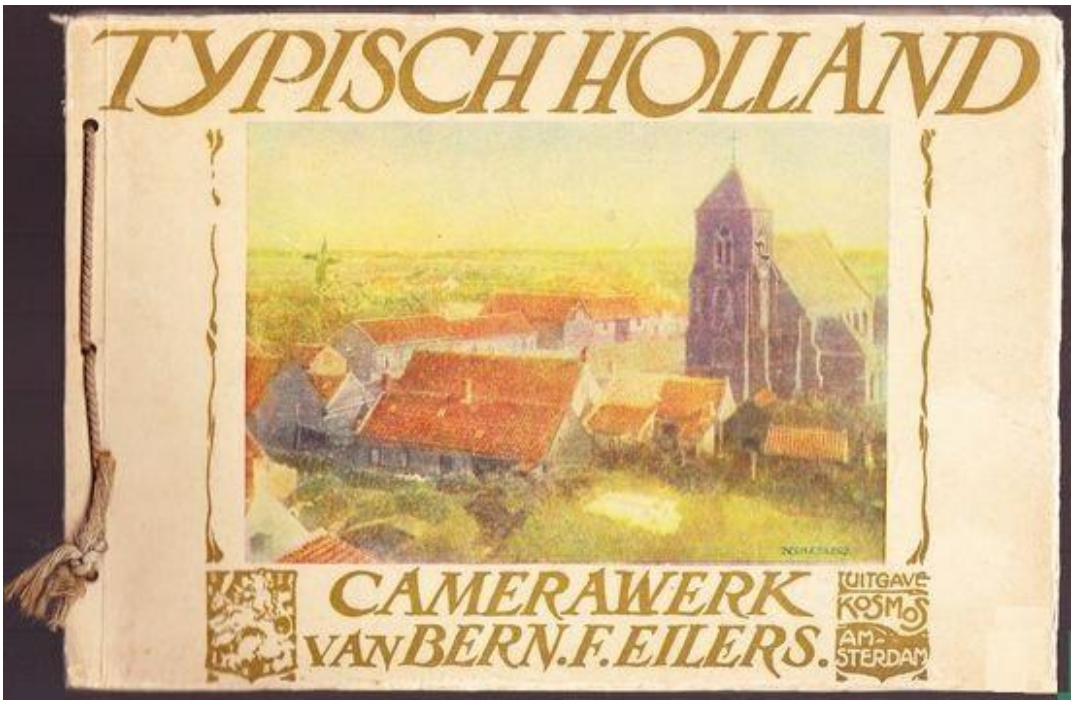

Typisch Holland. Uitgave Kosmos, Amsterdam.

Affiche Fototentoonstelling Stedelijk Museum, Amsterdam. 1928.